

MƏRASİM FOLKLORU. ОБРЯДОВЫЙ ФОЛЬКЛОП RITUAL FOLKLORE

Ülkər Nəbiyeva
Bakı Dövlət Universiteti
(Azərbaycan)
ulkerazadqizi@mail.ru

QƏDİM ÜMUMXALQ BAYRAMI NOVRUZ

Açar sözlər: Novruz bayramı, mərasim, mənbələr, ayin, etiqad, mənəvi-əxlaqi dəyərlər, yazın gəlişi

Yunan filosofu Demokrit demişdir ki, bayramsız həyat karvansarasız uzun yola bənzəyər. Böyük Yaradanın xalqımıza nəsib etdiyi ən böyük bayram Novruzdur. Tədqiqatlar göstərir ki, bayram öz məzmun və maliyyəti etibarilə mühüm kulturoloji dəyərdir. O, insan cəmiyyətinin silsilə problemlərinin məcmusudur. Xalq psixologiyasının başlıca göstəricisidir. Bayram sosial-psixoloji gərginliklərin aradan qaldırmasının hamar yollarını müəyyən edir, cəmiyyətdə bərabərliyi təmin edir, ədalətsizliklərə gedən yolları qapayır.

Novruz xalqımızın mifik düşüncə və təsəvvürlərini özündə yaşadan və bu günümüzdə yetirən qədim xalq bayramıdır. Bu bayram çox əski çağlarda Şərqi dünyasında həm yazın gəlişi, yeni mövsümün başlanması, əkinçilik və maldarlıq mədəniyyəti ilə bağlı, həm də xalqın mənəvi-əxlaqi dəyərlərini, humanizm və həmrəylik kimi bəşəri duyğuları qabarıq şəkildə göstərən ayin və etiqadlar sistemidir.

Bu gün Novruzun konkret bir dövrdə xalq arasında keçirilmə tarixini söyləmək qeyri-mümkündür. Lakin eşitdiklərimizə, bildiklərimizə görə bu bayramın şərəfinə ulu babalarımıza Novruz adı verilmiş və bayram xalqın ən ülvü duyğularını, sülh, dostluq, birlik, səmimiyyət, mərhəmət hissələrinin yüksək ifadəçisinə çevrilmişdir. Müəyyən məqamlarda Novruza yasaqlar qoyulsa da, xalq arasında bayram bütün özəllikləri ilə birgə təntənəli şəkildə qeyd olunmuşdur.

1993-cü ildə ümummilliyet lideri, ulu öndər Heydər Əliyevin tarixi sərəncamından sonra Novruz bayramı artıq dövlət səviyyəsində qeyd edilməyə başladı. Bu isə Novruzla bağlı həqiqətin bərpa olunmasına və bayramın dünya xalqları arasında tanınmasına zəmin yaratdı.

Heydər Əliyev Novruzu yüksək qiymətləndirərək demişdir: “Böyük mənəvi gücə malik olan Novruz bayramı ulu əcdadlarımızın bizə verdiyi ən gözəl yadigar olub, Azərbaycan xalqının milli ruhunu və yaddaşını, onun daxili aləmini bütün zənginliyi ilə yaşadır. Təbiətin oyanışının, varlığın yenidən canlanmasının müjdəsini verən Novruz bayramı, ən qədim zamanlardan bəri həyat və məişətimizə daxil olmuş, insanlara aydın və işıqlı sabaha, xoşbəxt gələcəyə inam duyğusu bəxş etmişdir... Novruz bizim ümummilliyet bayramımızdır. Mən hesab edirəm ki, indi artıq müstəqil Azərbaycan üçün bu bayramdan əziz bayram ola bilməz. Ona görə də bu, bizim xalqımızın hamısını eyni dərəcədə həm sevindirməlidir, həm həvəsləndirməlidir, həm də birləşdirməlidir”.

2009-cu ildə H.Əliyev fondunun Prezidenti YUNESKO və İSESKO-nun xoşməramlı səfiri Mehriban xanım Əliyevanın təşəbbüsü ilə Novruz bayramı və aşıq sənəti YUNESKO-nun dünya

xalqlarının qorunan qeyri-maddi mədəni irsi siyahısına daxil edilmişdir. Önəmli məsələlərdən biri də odur ki, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Məclisi martın 21-ni “Beynəlxalq Novruz günü” elan etmişdir.

Qeyd etməliyik ki, Novruz bayramı haqqında bəzi tarixi mənbələrdə, mif mətnlərində, orta əsrlərə aid risalə və səyahətnamələrdə müəyyən məlumat verilmişdir. Azərbaycan mif mətnlərinin birində deyilir: “Oğuz oğlu zağada yaşayanda qışdan yaman qorxardı. Ona görə də ilin üç fəslində qışa tədarük görən, dünyanın naz-nemətini zağaya yığıb gətirərdi. Bir il qış uzun çəkdi. Oğuz oğlunun azuqəsi qurtardı. Çarəsiz qalan Oğuz oğlu Böyük çillənin otuzuncu günü zağadan bayıra çıxdı ki, yeməyə bir şey tapıb gətirsin. Nə qədər gəzdirdi, dolandı, heç nə tapmadı. Saqqalı buz bağladı, əl-ayağı dondu. Kor-peşman evə qayıdanda yolda bir qurd balasına rast gəldi.

- Oğuz oğlu, bu qarda-boranda haradan gəlirsən? - deyər qurd balası soruşdu.

- Oğuz oğlu başına gələn əhvalatı danışdı. İlin aylarından gileyləndi. Dedi ki, elə ay var yaxşı dolanırsan, elə ay da var ki, acından qırılırsan. Oğuz ayları təriflədi, ayları yamanladı:

Üçü cənnət bağdı,
Üçü bizə yağdı.
Üçü yığıb gətirər
Üçü vurub dağıdar.
Qurd balası dedi:

- Ey oğuz oğlu, qabaqdakı yolayrıcında səni bir sürü qoyun, bir qucaq sünbül, bir cəhrə, bir də əl dəyirmanı gözləyir. Onları alıb zağana apararsan. Qoyunu kəsib ətinə yeyərsən. Yunundan cəhrədə ip əyirər, özünə paltar tikərsən, dərisini əynənə geyərsən. Sünbülün dənini də əl dəyirmanında çəkər, unundan çörək bişirərsən. Yaza çıxarsan. Ancaq sənə verdiyim əmanətlərdən gərək muğayət olasan, sünbülü və qoyunu özün artırasan. Quzuları əlinin içində saxlayıb böyüdəsən. Sünbülün dənini yerə səpib onu alınının təri ilə suvarasan. Dediklərinə əməl eləyə bilməsən, yaşamaq sənə üçün çətin olacaq.

Oğuz oğlu yolayrıcına gəldi. Qurd balasının dediklərini götürüb zağaya gətirdi. Qışı kefikök dolandı. Yazda sürünü dağlara yaydı. Sünbülün dənini torpağa səpdi, gecə-gündüz sürülərin sarı sünbülün qulluğunda dayandı. Oğuz oğluna bir bolluq üz verdi ki, gəl görəsən. O gündən bütün ili işlədi. Qurd balasına rast gəldiyi Böyük çillənin otuzuncu günündən isə bayrama hazırlaşmağa başladı. İlin beş gününü yedi, içdi, çaldı, çağırdı, qohuma-qardaşa bayrama gətirdi. Həmin ildən Oğuz oğlu ilinin başlanğıcını o gündən hesabladı. O günə Novruz adı verdi. Novruz bayramı etməyə adət elədi. Novruz ona uğur gətirdi” (1, s. 16-17). Deməli, Novruz hələ ibtidai dövrlərdə, insanların təbiət və cəmiyyət hadisələrini özünəməxsus şəkildə dərk edib qavradığı bütün dini və siyasi mövqelərdən uzaq olduğu zamanlarda artıq xalqın həyatına, yaşayış tərzinə, məişətinə, bir sözlə, təfəkkürünə, qanına, canına daxil olmuşdu.

Təsadüfi deyildir ki, orta əsr mənbələrinə görə, Novruz hələ Əhəmənilər dövründə (miladdan öncə 558-330) xalq arasında geniş yayılmış əkinçilik və maldarlıq görüşlərinin, yeni əmək mövsümünün başlanmasını özündə əks etdirən bayram kimi qeyd edilmişdir.

Novruz xalq təfəkküründə milli mədəni dəyərləri möhkəmlətdiyindən onu müxtəlif dinlər, o cümlədən zərdüştilik və islamla bağlamağa və bu bayramı ayrı-ayrı dini təriqətlərin bayramı

kimi təqdim etməyə cəhd göstəriblər. Lakin Novruz bütün dinlərdən və təriqətlərdən tamamilə uzaq, Yazın gəlişini gözləyən xalqın müxtəlif ayın, etiqad və mərasimlərlə zəngin olan möhtəşəm, ürəklərə sevinc və mərhəmət gətirən bayramıdır. Novruz bayramı martın 20, 21-22-də (köhnə təqvimlə 7, 8, 9 martda) xalq tərəfindən sevə-sevə qeyd edilmişdir.

Novruz bayramı haqqında müxtəlif mənbələrdə maraqlı məlumatlar verilmişdir. Biz onlarla tanış olarkən bu bayramın şərq xalqlarının tarixində, məişətində, dünyagörüşündə kök salan mahiyyətini bir daha açıqlamaq imkanını əldə edirik. Bu mənbələr arasında XI əsr ərəb tarixçisi Əbu Reyhan Əl-Biruninin (973-1048) “Qədim xalqlardan qalmış yadigarlar”, “Qanuni-məsudi”, “Ət-təhfim” əsərlərində, Ömər Xəyyamın (1045-1131) “Novruznamə” risaləsində, XI əsr ərəb alimi Nizamül-Mülkün “Siyasətnamə”sində və digər əsərlərdə Novruz haqqında məlumatlar verilir. Məsələn, “Novruznamə” əsərində göstərilir ki, “Cəmşid bu günü Novruz adlandırmaq barədə fərman verdi: Hər il fərvərdin (mart) ayının başlanğıcını bayram eləməyi, yeni ili həmin gündən hesablamağı əmr elədi”.(1,s.18)

Firdovsinin “Şahnamə” əsərində bayramın İran təqviminin ilk ayı olan fərvərdinin əvvəlində keçirildiyi barədə məlumat verilir. N.Gəncəvinin “İskəndərnəmə”, Ə.Nəvainin “Səddi-İskəndər” əsərlərində Novruzun hələ bizim eradan 350 il əvvəl keçirilməsi göstərilir. Nizaminin əsərində İskəndərin Bərdə hökmdarı Nüşabəyə qonaq gəldiyi gün Novruz bayramına təsadüf edir, burada hətta Novruz bayramının əsas atributlarından olan və günəşin rəmzi sayılan qoğal, bəzi bölgələrimizdə isə (Qazax, Tovuz və s.) Novruz şirniyyatı olan qatlamalar süfrəyə gətirilir:

İşarət edildi uca padşahdan:
Tez süfrə ağası gətirsin xörək,
Ortaya düzülün hər çeşid yemək.
Öncə gətirildi ətirli şərbət
Sanki yerə sərdi hovzunu cənnət...
O qədər xonçalar düzüldü ora...
İkiqat ələnmiş yağ qatlamalar
Ən parlaq aydınlıq kimi parıldar.
Ələnmiş ağ undan, bişmiş yuvarlaq,
Ay kimi qoğallar xəzdən də yumşaq... (2,s.220)

Firidun şənliyi, Cəmin novruzu
Üzlərdən silmişdi kədəri, tozu...
Günəş Dəlv bürcündən çıxdı qırağa,
Girdi Hut bürcünə balıq tutmağa...(2,s.222)

Göründüyü kimi, Nizaminin “İskəndərnəmə” poemasının “Şərəfnamə” adlanan birinci hissəsində bayram süfrəsini bəzəyən əsas şirniyyatlardan qoğalların, qatlamaların süfrəyə gətirilməsindən və daha sonra Günəşin Dəlv (“Dolça”) bürcündən Hüt (“Balıqlar”) bürcünə daxil olması göstərilir. Bu isə artıq Novruzun gəlişindən, yəni Su çərşənbəsindən xəbər verən amillərdən biridir.

Novruz mövsüm mərasimi olduğuna görə, həm də təqvim bayramıdır. Dünyanın Şimal yarımkürəsində yaşayan əksər xalqlar bu bayramı Yazın gəlişilə əlaqədar keçirirlər. Cənub yarımkürəsində (Afrika, Hindistan, Cənubi Asiya və başqa bu kimi ərazilərdə) qış demək olar

ki, duyulmadığından belə bir mərasimin keçirilməsinə ehtiyac olmamışdır. (3, s. 7). Uzun müddət qışın soyuğundan, çətinliyindən əziyyət çəkən xalqlar Yazın gəlişini gözləyirlər və bu bayramı təntənə ilə, sevinc və ruh yüksəkliyi ilə qarşılayırlar. Azərbaycanda Novruz bayramı xüsusi təmtəraqla, silsilə oyun, tamaşa və nəğmələrin müşayiəti ilə keçirilir. Burada xüsusən “Cıdır tamaşaları”, “Zorxana tamaşaları”, “Daşqaldırma”, “Qılıncoynatma”, “Buğa döyüşdürmə”, “Dəvədöyüşdürmə”, “Qoçdöyüşdürmə”, “Kosa-kosa”, “Çövkən”, “Qurd”, “Aşıq-aşıq”, “Usta-şeyird” və s. oyunları misal göstərmək olar. Məsələn, “Kosa-kosa” oyununa diqqət yetirək:

Bayram günlərində cavanların və uşaqların ən çox sevdiyi və geniş yayılmış oyunlardan biri də “Kosa-kosa”dır. Cavanlar bir yerə toplaşirlar. Bir nəfər zirək və hazır cavab oğlana tərsinə kürk geyindirirlər, üzünü möhkəm unlayır, başına bir uzun motal papaq qoyur, ayaqlarının altına ayaq formasında ağac sarıyırlar. Boynuna zıncırov salır, paltarının altından qarnına yastıq bağlayır, bir çömçəni qırmızı bəzəyib əlinə verir və qapı-qapı gəzdirib oynadaraq pay toplayırlar. Kosanı gəzdirənlər bu mahnını oxuyurlar:

A kosa-kosa, gəlsənə,
Gəlib salam versənə,
Çömçəni doldursana,
Kosanı yola salsana.
A uyruğu, uyruğu,
Saqqalı it quyruğu,
Kosam bir oyun eylər,
Quzunu qoyun eylər,
Yığar bayram xonçası,
Hər yerdə düyün eylər.

Novruz, novruz bahara,
Güllər, güllər nübara.
Bağçamızda gül olsun,
Gül olsun, bülbül olsun,
Bal olmasın, yağ olsun,
Evdəkilər sağ olsun.
Xanım dursun ayağa,
Kosaya pay versin ağa.
Mərmər hovuzun dörd qırağında,
Bülbüllər oxur şah budağında,
Hər nə istəsən xudadan allam,
Dəllək dükənin yadıma sallam,
Dəllək dükəni tamam çıraqban,
Nağara çalib kəsərik qurban.
Qurbanın olum, yaşıl çuxalı.
Dərbəndli isən, yoxsa buralı?
Bağçamızda gül olsun,
Gül olsun, bülbül olsun,
Bal olmasın, yağ olsun,
Evdəkilər sağ olsun,

Xanım, ayağa dursana,
Kosaya pay versənə.

Mahnı qurtaran kimi kosa “kosa öldü” deyib yerə yıxılır. Bu zaman ona aşağıdakı kimi suallar verib cavab alırlar:

- Kosa, hardan gəlirsən?
- Dərbənddən.
- Nə gətirmisən?
- Alma.
- Almanı neylədin?
- Satdım.
- Pulunu neylədin?
- Öküz aldım.
- Öküzü neylədin?
- Vurdum, öldü.

Kosanın bu sözündən sonra yoldaşları birlikdə bu mahnını oxuyurlar:

Başın sağ olsun, kosa,
Canın sağ olsun, kosa,
Arşın uzun, bez qısa,
Kəfənsiz ölməz kosa.

Bundan sonra kosaya çoxlu suallar verib cavab alır və bu mahnını oxuyurlar:

Bazarda həsir, Mələk Salmanı,
Göydə yel əsir. Mələk Salmanı,
Kosam tələsir, Mələk Salmanı.

Bazarda üzüm, Mələk Salmanı,
Nimçəyə düzüm, Mələk Salmanı,
Bir ala gözüm, Mələk Salmanı.

Kosanı tez yola sal,
Onun ürəyini al.
Qoy desin salamat qal!

Ev yiyəsi yerindən gec dursa, oyunçular ağız-ağıza verib deyirlər:

A kos-kosa, gəlmisən,
Gəlmisən meydana sən.
Almayınca payını
Çəkilmə bir yana sən.
Beş yumurta payındı,

Olmaya almayasan.
Mənim kosam oynayır,
Gör necə dingildəyir,
Ona qulaq asanın
Qulağı cingildəyir.
Mənim kosam canlıdı,
Qolları mərcanlıdı,
Kosama əl vurmayın,
Kosam ikicanlıdı.
Əmiri börk başında,
Qələm oynar qaşında,
Yüz əlli beş yaşında,
Lap-lap cavandı kosam!

Mahnıdan sonra kosaya pay verirlər. Oyunçular kosanı o biri evə aparırlar. Belə-belə bütün evləri gəzir, yığdıqları şeyləri düzəlttikləri evə gətiri, şənlik keçirirlər.

Sonra iki nəfər kosa olur. Hərəsinin qarnına bir yastıq bağlayırlar. Əllərinə isə yekə ağac verirlər. Keçi donuna salınmış bir adamı ortaya çıxarırlar. Keçinin yanında da bir adam olur. Kosalardan biri bu adam deyir:

- Qardaş, bu keçini satırsanmı?
- Bəli, satıram.
- Neçəyə verirsən?
- Yayda lopuğa, qışda topuğa.
- Yaxşı, razıyıq, yayda gəlib lopuğunu alarsan, qışda da topuğunu.
- Kişi keçini kosalara verib gedir. Kosalardan biri deyir:
- Keçi mənimdi.

Biri deyir:

- Yox, mənimdi.

Bunların davası düşür, bir-birinin qarnını ağacla budamağa başlayırlar. Hansı kosanın qarnına ağac dəyirsə, o, yerə yıxılıb yenə ayağa qalxır. Başları çarpışmağa qarışanda keçi qaçır. Kosalar birdən baxıb keçini görmürlər. Ondan-bundan keçini soruşurlar, gördüm deyən olmur. Yerə oturub ağız-gözlərini gülməli şəkllə salıb ağlayırlar. Oyun burda gülüşmə içində sona çatır. (1,s.250-253) Burada Kosa Qışı, Keçi isə Yazı təmsil edən antropomorfik obrazlardır. Kosa-Qış ölümə məhkumdur, Keçi isə yeni həyatın rəmzidir.

Çövkən orta əsrin otüstü oyunları içərisində ən şöhrətli və erkən milli oyunlarımızdan biridir. Çövkən və ya çoğan sözü Azərbaycanda “ağacığ” mənasında işlənmiş, çövkən oyununu adı oyunda işlənən alətin adı ilə bağlıdır, bu ağacdan hazırlanmış çövkən adlandırılan alətdir. Oyunçular at belində bu alətin köməyi ilə oynayır. Bu oyun yarışları təqribən eramızın birinci minilliyində formalaşmış, yüzillər ərzində Orta Asiyada, Türkiyədə, İranda, İraqda, Azərbaycanda və başqa ölkələrdə keçirilmişdir. Mənbələrdə XII əsrdə İslam dünyasının mədəni mərkəzlərindən sayılan Bağdadda Şərq ölkələrinin çaparları arasında tarixdə ilk beynəlxalq çövkən yarışlarının keçirilməsi haqqında məlumatlar yer almışdır. Çövkən yarışlarının qədim dövrlərdən Azərbaycanda da geniş yayılması haqqında faktlara rast gəlmək olar. “Kitabi-Dədə Qorqud” eposunda da Çövkən oyunu haqqında müəyyən məlumatlar vardır. Çövkən oyunun mahiyyəti isə belədir: Yaşıl çəməndə, yaxud xüsusi meydançada at üstündə oynayır. Yerə atılan

kiçik topu meydanın iki tərəfində dayanıb gözləyən oyunçular əllərindəki xüsusi düzəldilmiş ağaclarla ələ keçirib bir-birinin qarısına vurmağa çalışırlar. Oyunun özünəməxsus qaydaları vardır. Atndan düşmək olmaz, topa əl toxundurulmaz və s.

Nizami Gəncəvinin “Xosrov və Şirin” poemasında qədim çövkən oyunu haqqında müəyyən məlumatlara rast gəlirik:

Dişi aslan kimi yetmiş nəfər qız
Şirinin yanına gəldi qayğısız.
Cürətlə hər biri bir İsfəndiyar,
Rüstəmi-Zal kimi ox atandılar.
Çövkən oynamaqda çox çevikdilər,
Göydə qapırdılar topu müxtəsər...

Oyun meydanına çatanda səhər
Şadlıqdan uçurdu pəriüzlülər.
Hər ay günəş kimi eylədi cövlan...
Xosrov gördü onlar belə olurmuş...
Şirinə dedi ki: ”Gəl at çaparaq,
Bu geniş düzəndə çövkən oynayaq”
Xosrovun topuna çövkən atdılar
Gözəllər səs-küylə at oynatdılar...
Topa yel əlindən vuranda çövkən
Günəşin topunu salırdı tovdan...(4,s.120-121)

Diqqətəlayiq haldır ki, artıq çövkən oyunu dünya miqyasında layiqli yerini tutmuş, 2013–cü ildə Azərbaycan hökumətinin müraciəti əsasında YUNESCO–nun dünya xalqlarının qorunan qeyri–maddi mədəni irsi siyahısına daxil edilmişdir.

Novruz mənşəyinə görə “Yeni gün” anlamını ifadə etdiyinə görə əslində bu bayram xoş gün, xoş gələcək, gözəl və xoşbəxt həyatın müjdəçisidir.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycanda Novruz.(Toplayanı,nəşrə hazırlayanı və elmi redaktoru A.Nəbiyev) Bakı ,2012,272s.
2. Nizami Gəncəvi.”İsgəndərnamə” (tərcümə edən A.Şaiq), Bakı,1982,688 s.
3. Novruz bayramı ensiklopediyası, (Tərtib edən B.Abdullayev)Bakı,2008,208s
4. Nizami Gəncəvi.”Xosrov və Şirin” (tərcümə edən R.Rza),Bakı 1982,401s.

REFERENCES

1. Novruz into Azerbaijan. (Collector, preparing for edition and science redactor A.Nabiyev). Baku, 2012, 272 p.
2. Nizami Ganjavi.” Eskandar-nameh”,Baku,1982, 688 p.
- 3.The Enciclopedia of Novruz holiday. (Compiler B.Abdullayev). Baku, 2008, 208 p.
- 4.Nizami Ganjavi.”Khosrov and Shirin”, Baku, 1982, 401p.

Улькер Набиева
Бакинский государственный университет
(Азербайджан)
ulkerazadqizi@mail.ru

ДРЕВНИЙ ВСЕНАРОДНЫЙ ПРАЗДНИК НОВРУЗ РЕЗЮМЕ

В статье всенародный праздник Новруз представлен как основной показатель народной психологии. Новруз является дошедшей до наших дней системой обрядов, включающей в себе мифическое мышление и мифические представления нашего народа. Этот праздник возник на Востоке в связи с наступлением весны, началом нового сезона, сельскохозяйственными и скотоводческими представлениями. Новруз также является совокупностью системы духовно-нравственных, культурных ценностей народа.

Невозможно указать конкретную дату проведения праздника Новруз в народной среде. В некоторых исторических источниках, мифологических текстах приводятся определенные сведения об этом празднике. Есть сведения о том, что еще в эпоху правления Ахеменидов Новруз отмечался в народной среде как праздник, связанный с сельскохозяйственной и скотоводческой культурой, началом нового трудового сезона. В произведениях Низами Гянджеви, А.Навои, Омара Хайяма, Низам аль-Мулька и других классиков отмечается широкое распространение Новруза среди народа в качестве праздника.

Новруз, будучи всенародным праздником, проводится в совокупности с целым рядом игр, представлений и песен. На этом празднике особо торжественно демонстрируются состязания в лошадиных скачках, национальных видах борьбы, игре в човган, «кёса-кёса», «гурд», «ашуг-ашуг» и других видах. Самым распространенным видом игры во время Новруза является «кёса-кёса». Здесь антропоморфические образы – Кёса и козел – являются олицетворением соответственно зимы и весны.

Одним из популярных древних видов игры является човган. Човган, нашедший широкое распространение в средние века, имеет особое значение как одна из наших национальных игр.

Ключевые слова: праздник Новруз, обряд, источники, культ, вера, духовно-нравственные ценности, наступление весны

Ulker Nabiyeva
Baku State University
(Azerbaijan)
ulkerazadqizi@mail.ru

ANCIENT NATIONAL NOVRUZ HOLIDAY
SUMMARY

In the article national Novruz holiday is presented as the basic indicator of national psychology. Novruz is the system which has reached up to now of ceremonies comprising mythical thinking and mythical representations of our people. This holiday has arisen in the east in connection with approach of spring, the beginning of a new season, agricultural and cattle breeding representations. Novruz also is units of spiritually-moral, people cultural values system.

It is impossible to name concrete date of carrying out of Novruz holiday in the national environment. In some historical sources, mythological texts certain data on this holiday are resulted. There are data that else during Ahemenid's epoch Novruz was marked in the national environment as a holiday connected with agricultural and cattle breeding culture, the beginning of a new labor season. In products by Nizami Gandjevi, A.Navoi, Omar Khayyam, Nizam al-Mulk and other classics is marked wide circulation Novruz among the people as a holiday.

Novruz, being a national holiday, it is spent in aggregate with variety of games, representations and songs. On this holiday are especially solemnly shown competitions in horse racing, national kinds of struggle, game in човган, "kyosa-kyosa", "gurd", "ashug-ashug" and other kinds of game. The most widespread kind of game during Novruz is "kyosa-kyosa". Here Kyosa and the Goat as the antropomorphical images is an embodiment accordingly winter and spring.

One of popular ancient kinds of game is chovgan (the horse polo). Chovgan, has a wide circulation found in the Middle Ages, is a special value as one of our national games.

Keywords: Novruz holiday, a ceremony, sources, a cult, belief, spiritually-moral values, arrival of spring